

βουλγαρικά. Εἶχε ναὸν τῆς ἁγ. Τριάδος, ἡ πανήγυρις τοῦ ὁποίου συνεκέντρωνε τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ, πρὸς τοὺς ὁποίους προσεφέρετο ψητὸ ἄρνι. Εἰς τὸν διαυγέστατον ρυάκᾳ του ἐκινουῖντο τέσσαρες νερόμυλοι, ἀλέθοντες τὰ σιτηρὰ τῆς περιοχῆς.

Εἰς τὸ μικρὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον του ὁ διδάσκαλος καὶ ψάλτης τῆς ἐκκλησίας ἐδίδασκε 40 μαθητάς, ἀντὶ ἐτησίας ἀμοιβῆς 23 λ.Τ.

Ἀπὸ τοῦ 1913 τὸ χωρίον ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται, κατὰ τὴν Τουρκοβουλγαρικὴν σύμβασιν τῆς 16|29 Σεπτ. 1913, ὅποτε οἱ βουλγαρόφωνοι ἐξεδιώχθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ περιπλάνησιν, κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, σκορπισθέντες. Λαογραφικὰ τοῦ Ἀρμενοχωριοῦ δημοσιεύονται εἰς τὸν 9ον τόμον, 1937, τῶν «Θρακιῶν»¹⁾.

Θ ε ρ α π ε ι ᾶ

Ἀθηνῶν Γαλιῶν

Γινεσιπ:

Ἀθηνῶν 140

τ. 13. 1937

195-202

15.— Θ ε ρ α π ε ι ᾶ τουρκ. Τεράπια ἡ Θεραπεία καὶ ὁ Θεραπείας ἡ Φαρμακείας καὶ Φαρμακεύς· τὸ Σεραπεῖον τοῦ Πολυβίου Ἰσως. Ἀποτελεῖ τὸ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου πρῶτον παλαιότερον πνευματικὸν κέντρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ ποταμοκρατίᾳ, ποταχθὲν εἰς κομόπολιν πολυάνθρωπον, ἡ ὁποία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πῶσιον ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς, συνεκέντρωνεν ἑλληνικὸν καὶ διεθνή πληθυσμὸν παραθεριστῶν, διότι ἐκτὸς τῶν πλοοίων καὶ λογίων ἑλλένων εἰς τὴν ἐγκατεστημένα τὰ θερινὰ μετὰ τῶν ξένων προσεβόλῃ.

Ἡ κομόπολις κεῖται εἰς τὸν μικρὸν ἀσημένσιον κόλπον, 450 μ. περιπλου πλάτους. Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς παρθολογεῖται ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς Μηδείας, ἡ ὁποία βοτανολογοῦσα ἐκεῖ, ἐλησμόνησε τὸ κιβώτιον τῶν φαρμάκων τῆς ἡ ἐσκόρπισε γύρω δηλητηρίου. Τὸ νεώτερον ὄνομα τῆς ἡ κομόπολις ὀφείλει εἰς τὸν ἀρχαιότατον πατριάρχην Ἀττικόν, τὸ 400—425 ἐπισκεφθέντα αὐτήν.

Κεῖται ΒΑ τοῦ Βυζαντίου εἰς πεδινὴν παραλίαν λωρίδα γῆς, ΒΔ τῆς ὁποίας δεσπόζουσιν κλιμακωτὰ λοφοῦψώματα με πικνόφυλλες φιλύρες καὶ κουκουναριές, ωραιότατα ἄνθηρα, κερασιές, ἀμπέλια ἐκλεκτὰ (τὰ τσαβούσια), πλατάνια αἰωνόβια καὶ καστανιές.

Μωάμεθ ὁ πορθητής, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ του, ἐκυρίευσεν τὸ ἐπὶ τοῦ Θεραπείου φρούριον «ἐπιστήσας πυροβόλα κατέσεισε καὶ κατέρριψε τὸ πλεῖστον τούτου» (Κριτοβούλου, I. 31 ἐκδ. Müller, σ. 80).

Ὁ κόλπος τῆς κομοπόλεως εἶδεν ἄλλοτε τὰς ναυμαχίας μεταξὺ Βενε-

1) Ἐ λ π. Σ τ α μ ο ὕ λ η-Σ α ρ α ν τ ῆ, Πῶς γιάτρευναν στὴ Θράκη, «Θρακιῶν», τ. 9, 1937, Ἀνατύποις, σ. 10, 46, ὑπ' ἀριθ. 69 καὶ 129 γ'.

τῶν καὶ Γενουησίων, ὅπως ἔπειτα τὰς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλ. Ὑψηλάντη ἐγκαινισθεῖσας τὸ 1774 ἐορτὰς καὶ φωταψίας, ποὺ ἤρχιζαν τὴν παραμονὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ κληδῶνα, 23 Ἰουν. καὶ ἐκρατοῦσαν ἐπὶ 8 ἡμερονύκτια, διακοπεῖσαι τὸ 1875· εἶδε λεμβοδρομίας ἀργότερα καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ ἀριστοκρατίας καὶ πλουσίους ὁμογενεῖς²⁾ καὶ ξένους, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι, πρὸ τῆς κανονικῆς ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας, προετίμων τὰ πλησιέστερα πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ Πέραν θέρετρα.

Ἐνῶ ὅμως τὰ μέγαρά με τοὺς θαναστούς κρεμαστούς κήπους των ὑψώνοντο ἐπὶ τῆς προκυμαίας, ὀπισθέν των, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κωμοπόλεως, ἔζη καὶ ζῇ ὁ ναυτικὸς καὶ χειροτέχνης ἑλληνικὸς λαός, αἱ γυναῖκες τοῦ ὁποίου κατεγίνοντο εἰς τὴν βιοτεχνίαν, ζωγραφίζουσαι με θανμαστὴν τέχνην με πινέλον τὰ λεπτεπίλεπτα φακίολια τῆς Πόλεως ἐπὶ τουλπανιοῦ Σκωτίας, τὰ ὀνομαστὰ «θεραπειανὰ»· αὐτὰ ἐπωλοῦντο πρὸς 1 καὶ 1½ λ. Τ. τὸ καθέν· ἢ ἐφιλοτέχνουν με τὴν βελόνην τοῦ ραψίματος τὴν περιζήτητον ἐκείνην μενέξεδον μπιμπίλαν, εἰς φυσικοὺς χρωματισμοὺς ἀποδίδουσαι τὰ κομψάκια τοὺς μενεξέδες, τὰ κρινάκια τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ κυπαρισσόμικα τὰ δάσος των.

Ἀνάλογα ἐφημιζετο καὶ ἡ φωνὴ τῶν Θεραπειανῶν γυναικῶν διὰ τὴν διασύνταξιν καὶ τὴν γλυκύτητα τῆς ποῦ ἐξεκίνητο ἀπὸ καθε Παυλίδου, εἰς τὸ ἀνοιγμὰ τοῦ ὁποίου διεκρούετο ἓνα κεφάλι σφοδροκτενισμένον, σκυμμένον ἐπάνω εἰς τὸ τελεῖον τῆς ἐκασίας, τραγουδοῦν ἄνετα, ἐνῶ ἐργάζωνται, τοὺς καῦτους τῆς βρογχίτιδος καὶ τοῦ ἔρωτος, τὰ ξαφνικὰ μελτέμια τῆς ἀνοιξέως τοῦ Κατωπέντου, ποὺ συχνὰ ἀπλώνουν τὸ πένθος εἰς τὰ σπῆτιά των· «τὸ Μαγιάπριλο» χρησιμοποιοῦν οἱ θεραπειανῆς λέγει ὁ λαὸς καὶ οἱ ναυτικοὶ των πάντα ὑπολογίζουσιν τὸ «κιρὰς μελτέμ» τοῦ Μαῖου καὶ τὸ «καμπὰκ μελτέμ» τοῦ Ἰουνίου.

Τὰ Θεραπειὰ ἔχουν ξενοδοχεῖα μεγάλα, νεώρια μεγάλων καϊκιῶν ψαρεύματος καὶ συγκοινωνίας (μπὲς τσιφτέδες=δεκάκοπα) καὶ σειρὰν ἰδιωτικῶν ἀτμακάτων, ποὺ συνεπλήρωνον ἄλλοτε τὴν ἀτμοπλοικὴν συγκοινωνίαν των.

1) Γ. Π ο υ ρ ν α ρ ᾶ, Ἡμερολ. Ἀνατολῆς, 1885, Ἡ τελετὴ τῆς κληδονομαντείας, σ. 43—56.—Ἐ λ π. Σ τ α μ ο ὕ λ η - Σ α ρ α ν τ ῆ. Προγνωστικά, «Θρακικά», 1933, τ. Δ', ἀριθ. 84.

2) Ἐδῶ ἦτο καὶ μέγαρον τοῦ, ἐπὶ πατριάρχου Κωνσταντίου Β', Μεγάλου Σκευοφύλακος τῶν πατριαρχείων Παναγιωτάκη Ἀγγελοπούλου, δωρηθὲν εἰς αὐτὸν διὰ τὰς «διπλωματικὰς ὑπηρεσίας του» πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπὶ Μαχμοῦτ Β'. Ἐπίσης τὸ λαμπρὸν μέγαρον τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, δωρηθὲν ἔπειτα ἀπὸ τὸν Σελίμ εἰς τὸν γάλλον πρεσβευτὴν τοῦ Ναπολέοντος, Σεβαστιανίαν, 1804, σωζόμενον ἔτι, ὡς Γαλλικὴ πρεσβεῖα ἐαρινή.—Ἐδῶ τὴν 26[3]1797 ἀπεβίωσεν ὁ ἀπὸ Δέρκων Πατριάρχης Γεράσιμος Γ', 1794—1797, Κύπριος.

Κατὰ Ἰούνιον 1655, ὅταν τὸ οἰκ. πατριαρχεῖον ἀνεσυνέστησε τὴν μητροπολιτικὴν ἔδραν τῆς Δέρκων, συνοδικὸς Τόμος παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τὰ Θεραπειὰ καὶ τὸ βορειότερον Μπουγιουκδερέ, ἐπὶ τῆς γ' ἢ δ' πατριαρχείας Ἰωαννικίου Β' (Σιδερίδης) κατὰ τὴν ἐκλογὴν ὡς μητροπολίτου τῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου Β' μετὰ 91 ἔτη περίπου ἔγινεν ἔδρα τῆς ἐπαρχίας ὅλης. «Περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Δέρκων Νικοδήμου († 1731), ἢ ὅπερ πιθανώτερον, ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σαμουήλ, πάντως ὅμως πρὸ τοῦ 1746, ὅτε ἡ ἐπαρχία αὕτη προήχθη εἰς Η'», «ἡ ἔδρα τῆς μετεφέρθη εἰς Θεραπειὰ» λέγει ὁ Ἀριστάρχης¹⁾. Ἐπὶ Καλλινίκου, (1886—1924), ἡ ἔδρα μετεφέρετο καὶ εἰς Μακροχώριον, 1908—1924.

Εἶχεν ἐνοριακὸν ναὸν τὸν μητροπολιτικὸν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ ἀγίασμα τῆς Ἀγ. Κυριακῆς (Σκ. Βυζ.)· τὸ δὲ 1880 ἐκτίσθη ναὸς εἰς τὴν Ἀγ. Παρασκευὴν (Καλέμης).

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον σχολεῖον τῶν Θεραπευτῶν ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης²⁾ λέγει ὅτι τοῦτο «συνέστη τὸ 1798»· «Ἐὰν μὲν ἡ πατριαρχὴ νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῆς βεβαιώσεως αὐτῆς, τότε εἰς τὴν ἐξῆς λόγους:

Πρώτη ἡ εἰδήσις τοῦ Πατριάρχου ὅτι ὁ Σαμουήλ Χαντζερῆς—ὁ γεννηθεὶς τὸ 1790 καὶ γενόμενος μητροπολίτης Δέρκων τὸ 1731—ἐπὶ τῇ βλῆματι τῆς σχολῆς Θεραπευτῶν—δεύτερον ἡ πληροφορία τοῦ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου⁴⁾ ὅτι ὁ Σαμουήλ (Χαντζερῆς) εἶχεν ἰδιοκτητοὺς οἰκίας εἰς Θεραπειὰ, Ταταῦλα καὶ Μακροχώραν καὶ ὅτι «τὴν τελευταίαν τὴν εἶχεν ἀφιερῶσαι εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν διὰ σχολεῖον»· καὶ, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι διὰ τοῦ σιγίλλου⁵⁾ τοῦ Σαμουήλ Χαντζερῆ πατριαρχεύοντος, τὸ 1764, ἄρχεται ἡ μεγάλη σχολικὴ κίνησις, ἰδίως εἰς τὰς ἐνορίας Κ]λεως, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς πολυμαθείας⁶⁾, τοῦ φιλοπροόδου καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ ἱεράρχου αὐτοῦ, θανόντος τὴν 10 Μαΐου 1775, γεννοῦν αὐθόρμητα τὴν ὑπόνοιαν, μᾶλλον τὴν βεβαιότητα, ὅτι εἰς τὰ Θεραπειὰ θὰ ἐλειτούργησε καὶ ὁ σχολεῖον πρὸ τοῦ 1731, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτησεν ὁ Σαμουήλ μικρὸς.

1) Στ. Ἀριστ. Δέρκοι, σ. 9.

2) Τρ. Εὐαγγελίδης, «Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατ.» 1936, σ. 33.

3) Μ. Παράνινα, Σχεδιάσμα, 1867 σ. 33.

4) Ὑψηλάντης, Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν, σ. 541, 548.

5) Γεδεών, Ἐκκλησίαι τῶν ὀρθοδ. ἐν Κ]λει, σ. 32—7. Τοῦ ἰδίου, Χρονικά Πατρ. Ἀκαδημίας, σ. 211, 224, 231, 243. Τοῦ ἰδίου, Πατρ. Πίνακες, σ. 660.

6) Διὰ τὸν Σαμουήλ, λέγει ὁ Σέργ. Μακραῖος, «πάσης ιδέας λόγου ἔμπειρος, πολυμαθέστατος καὶ λέγειν δεινός». «Ἀνὴρ θελήσεως καὶ ἀφιλοκερδῆς»· ἄλλου, αἱ δὲ πράξεις του τὸν ἀποδεικνύουν φίλον θεομὸν τῆς παιδείας.

Καὶ ἂν ἀμφισβητηθῇ ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν φοίτησιν αὐτὴν τοῦ Σαμουὴλ πληροφορία τοῦ Παρανίκα, γεννᾶται πάλιν τὸ ἐρώτημα: πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Σαμ. Χαντζερῆς νὰ προσέφερεν «οἰκίαν διὰ σχολεῖον» εἰς τὴν πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ Μπαλατᾶ, ἐὰν ἡ ἰδική του μητροπολιτικὴ ἔδρα ἐστερεῖτο ἀκόμη τοιούτου; Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χαντζερῆς ἐργάζευσεν ἐπὶ τῆς Δέρκων ἀπὸ Δεκ. 1731 μέχρι 24 Μαΐου 1763, περὶ τὰ 32 συναπτὰ ἔτη, ἐπατριαρχευσεν δὲ τὸ α' 1763—68 καὶ τὸ β' 1772—73, φερόμεθα πρὸς τὴν βεβαίαν ὑπόθεσιν ὅτι, ἂν δὲν ἐμαθήτευσεν εἰς αὐτὴν, πάντως ὅμως εἴτε ὡς μητροπολίτης Δέρκων, εἴτε ὡς οἰκ. Πατριαρχῆς, θεμελιωτὴς τῆς ἐνοριακῆς κοινοτικῆς παιδείας τῆς Πόλεως, ἀσφαλῶς θὰ ἐφρόντισεν νὰ λειτουργήσῃ τοῦλάχιστον κοινὸν σχολεῖον εἰς τὴν τότε γενομένην νέαν ἔδραν τῆς νεωστὶ προαχθείσης εἰς Ἡ' Μητροπόλεώς του, τὰ Θεραπειά, ὅπου κατόκει μονίμως, κατέχων καὶ ἰδιοκτησίαν. Ἄρα, μετὰ τὴν ἐτῶν 1705 καὶ 1775 θὰ ἐλειτούργει κοινὸν σχολεῖον εἰς τὰ Θεραπειά.

Τὸ δὲ γεγονός ὅτι τὸ 1775 προνομήσθη ἀπὸ τινος Ἀλεξῆ (Γρ. Ταπεινός), «Κῆρυξ» Κ]λεως (1892, τομ. Α' σ. 94), ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν «Παιδείαν ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ» καὶ ἡ γνωστὴ εἰδησις ὅτι ὁ Ἀλ. Μουρούζης τὸ 1782 ἐχορήγησεν ἐκείνῃ τῇ σχολῇ ἐτήσιον βοήθειαν, ἐπαβεβαιῶν τὴν ὑπόθεσίν μας, ὅτι προνομήσθη ἡ οἰκία διὰ νὰ στεγασθῇ τὸ ἀπὸ καὶ οὐ λειτουργοῦν ἐκεῖ σχολεῖον. Αὐτὸ πιθανὸν τὰ 1798 νὰ προήχθῃ ἢ ν' ἀναδιοργανώθῃ βελτιωτέρον δὲ ἰδρυθῇ εἰδικὸν κτίριον, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ ἡγεμὼν Ἀλεξ. Μουρούζης (ἔχων ἐκεῖ τὸ οἰκογενειακὸν του μέγαρον) ἔδιδε 400 γρ. ἐτησίως, 1782 καὶ 1798». (Εὐαγγελίδη αὐτόθι), ἥτοι 1600 χρ. φρ. ἢ πλέον.

Τότε ἡ σχολὴ ἤκμαζε καὶ πλεῖστοι Πελοποννήσιοι προσερχόμενοι εἰς Βυζάντιον ἐνεγράφοντο εἰς αὐτήν· διότι καὶ ὁ πατριαρχῆς Γρηγόριος Ε' καὶ ὁ Δέρκων Γρηγόριος Γ', ὁ ἀπὸ Βιδύνης (1801—1811, 10 Ἀπριλίου θανατωθεὶς)¹⁾ ἦσαν Πελοποννήσιοι. Ὁ τελευταῖος συνέστησεν εἰς Θεραπειά σχολὴν ἑλληνικῶν μαθημάτων, ἥτοι ἀλληλοδιδασκτικὴν «κοι-» νῇ δὲ γνώμῃ τῶν προκρίτων, ἢ κατ' ἔτος χορηγουμένη εἰς τὴν αὐ-» τόθι ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου βοήθεια τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολ-» δοβλαχίας, ὠρίσθη εἰς τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς, ὑπὲρ ἧς ὁ ἡγεμὼν » Κωνστ. Μουρούζης διέθεσεν ἔτερα 100 γρ. ἐτησίως, ἥτοι ἐν ὅλῳ γρ. » 400, καὶ ἐξέδωκε τὸ σχετικὸν ἀθροιστικὸν χρυσόβουλον²⁾. Διὸ ἴσως ἡ σχολὴ ἐπωνομάσθη Μουρούζιος.

1) Σ. Βυζάντιος, ἡ Κ]λις, τ. Β', Ἀθῆναι 1862, σ. 152.

2) Γ. Π. Πορναρός, Ἡμερ. Φιλ. Καταστημάτων, Κ]λις, 1908, σ. 147.

Εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν «ἐμαθίτευσε δωδεκαετής, προστασία τοῦ μητροπολίτου τούτου (Γρηγορίου Γ') ἀνατραφεὶς καὶ διδασκόμενος καὶ γραμματεὺς αὐτοῦ προχειρισθεὶς, ὁ ἔπειτα οἰκουμ. πατριάρχης Γρηγόριος Σ'»¹⁾ «... ἐκ ταύτης ἐβλάστησαν, πλὴν ἑτέρων... Σαμουὴλ Α' ὁ ἀπὸ Δέρκων (γενόμενος πατριάρχης), Ἰακ. Ρίζος Νερουλός²⁾, Ἀλέξανδρος Ρ. Παγκαβῆς, Ἀλέξανδρος Ι. Ραδινός, Σωτήριος Καλλιάρχης, Δημήτριος Χρηστίδης, Γρηγόριος Δικαῖος ἢ παπᾶ Φλέσσας³⁾ καὶ ἕτεροι» λέγει ὁ Μ. Παρανίκας⁴⁾.

Ἀπὸ τοῦ 1804 εἰς αὐτὴν ἐδιδάσκοντο καὶ τὰ γαλλικά.

Τὸ 1828 ἡ σχολὴ ἐπανελάβε τὰ διὰ τὴν ἐπανάστασιν διακοπέντα μαθήματα, ὁπότε ἐκτίσθη νέον κτίριον ἐπὶ μητροπολίτου τῆς Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 17|11|1824—Νοεμβρ. 1835. Ὁ διάδοχος του Γερμανός⁵⁾ ὁ ἀπὸ Φιλίππων καὶ Δράμας, ἐνθερμος θιασώτης τῆς παιδείας, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀπαιδευσίαν τοῦ ποιμνίου του, «διηυθέτησε» τοὺς πόρους... καὶ τῶν σχολῶν τῆς Δέρκων, ὥστε... ἡ σχολὴ ἐσχῆ... μάτισε διὰ συνδρομῶν κεφάλαιον 40.000 γρ. διαφεθεῖσα εἰς ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν τμήμα προσοικηθεῖσαν δὲ σὺν τῇ χάρᾳ τῶν Θεραπειῶν, (ἐπ)ανέκτησε ταύτην ὁ Γερμανός, δαπανηθέντος ἴσου τῶν κεφαλαίῳ ποσοῦ⁶⁾. Κατὰ τὸ γαλλικὸν δὲ 17|11|1829, τὰ Θεραπεῖα ἐφιλοζήκουν κατὰ τὸ θέρος καὶ τὴν Μεγ. τοῦ Γένους Σχολὴν⁷⁾.
Τὸ 1844 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίνος ὁ ἀπὸ Σινάου, ὁ ἰδρυσὰς πλεῖ-

1) Θ. Μ. Ἀριστοκλῆς, Βιογραφία Κωνσταντίνου Α' καὶ Σημειώσεις ἐπὶ ταύτης σημ. ΙΑ'. σ. 69.

2) Βρετοῦ Ἡμερολ. 1867, σελ. 390.

3) Ὁ Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας ἔφθασεν εἰς Κλιν τὸ 1817, κατοικήσας εἰς δωμάτιον τῆς ἐν Θεραπείῳ οἰκίας τοῦ Παπαζαχαρία Αἰνιάνος, δωρεὰν προσφερθέν, διὰ τὰ παρακολουθεῖν τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς. Τὴν 21 Ἰουνίου 1818 μνηθεὶς ὁ Δικαῖος φιλικός, ἀνεχώρησεν εἰς Βλαχίαν, ὁπότεν ἐπιστρέψας τὸ 1819, κατέστησε τὴν οἰκίαν τοῦ Αἰνιάνος — μνηθέντος ἐπίσης τὴν 22 Ἰουλίου 1818, — ἐντενκλήριον τῶν φιλικῶν, οἱ ὅποιοι συνήρχοντο εἰς αὐτὴν καθ' ἑβδομάδα, δῆθεν πρὸς διασκέδασιν. Ἐντὸς αὐτῆς τὸ 1819 συνελήφθη καὶ ἤχθη εἰς Βυζάντιον ὁ Δικαῖος, ὅπως τὸ 1820 τὸ πρῶτον ὁ Παπαζαχαρίας, ὡς καὶ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 ὁ Παπαζαχαρίας καὶ ὁ υἱὸς του Γεώργιος, ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα δημόσιοι, διασωθέντες, ὑπὸ τοῦ Μουρούζη.

4) Μ. Παρανίκας, Σχεδιάσμα, Κλει, 1867, σ. 33.

5) Ὁ Γερμανός ὡς μ[η]τ[ρ] Δράμας ἰδρύσεν αὐτόθι ὀκτώ σχολεῖα καὶ ἐπισκεύασε πλεῖστα.

6) Στ. Βουτυράς, Ἡμερ. Χρόνος (Βαφειάδου) 1869, σ. 71—83, ὁ πατριάρχης Γερμανός.

7) Β. Μυστακίδης, Περὶ Κουρουντσεσμέ, 1888, Ὁ Σκ. Βυζάντιος ΚΠ. τ. Β', 108. ἀναγράφει, ὅτι «κατὰ τὸ Σιγίλλιον τοῦ 1769, ἡ Σχολὴ... μετεφέρετο τὸ θέρος... ὅτε δὲ εἰς Θεραπεῖα» ὡς τὸ 1793.

στα ἀλληλοδιδασκτικά, εἰς τὴν «Κωνσταντινάδα» του ἀναφέρει ὅτι οἱ ἔμποροι καὶ τὰ λοιπὰ συστήματα (ἐσνάφια) τῶν ὁμογενῶν, μιμούμενα τοὺς προϋχόντας, συνεκρότησαν ἰδιαίτερα Γυμνάσια πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων εἰς ἐνορίας τῆς Πόλεως «καὶ εἰς χωρία τοῦ Βοσπόρου. ἐν . . . καὶ Θεραπείοις». Θνήσκων ὁ Δέρκων Νικόδημος, Αὐγ. 1875, κληροδοτεῖ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μητροπόλεως τὰ βιβλία του.

Καὶ ἡ κοινότης αὐτὴ τὸ 1877 ἐξέδωκε χάριτινα «ἀντικαταστατικά» νομίματα ἀντίτιπον σώζεται μὲ τὴν διατύπωσιν:

«ἐν Θεραπείοις Καλὸν 10 παράδων, ναὺς Ἀγ. Γεωργίου».

Τὸ 1877—78 ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος¹⁾ Κίλεως εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιόδειαν του περιέλαβε καὶ τὰ Θεραπεία, κατοικούμενα ἀπὸ 455 οἰκογενείας ἢ 3 χιλ. ἐλλήνων, εἰς δύο ἐνορίας, τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, καὶ δύο σχολεῖα: τὸ ἐλληνικὸν τοῦ λαοῦ μὲ 215 μαθητὰς ὑπὸ 8 διδασκάλους καὶ τὸ Ἑλισαβέτειον παρθεναγωγεῖον μὲ 86 μαθητρίδας ὑπὸ 2 διδασκάλισσας. Ἡ ἔκθεσις αὐτῇ τοῦ Συλλόγου παρέχει λεπτομερεῖς πληροφορίας ἐπὶ τοῦ ἀναλυτικῶν προγράμματος τῶν διδασκομένων μαθημάτων, πὺν διαφωτίζει τὸ ποῖον τῆς ὕλης καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου τῆς εποχῆς αὐτῆς. Εἰς τὰ ἀγόρια ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Τουρκικὴ.

Ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖται 1) ἀπὸ τῶν νηπιαγωγείων, συστηθὲν τὸ 1879 μὲ δαπάνην τοῦ Κ. Βλατάκη, κατὰ τὸ σύστημα τῆς Pape-Carpentier μονοτάξιον μὲ τμήμα προκαταρκτικῶν εἶχεν 80 νήπια ὑπὸ μίαν νηπιαγωγόν· 2) ἀπὸ τετρατάξιον δημοτικὸν μὲ 135 μαθητὰς καὶ 3) τὸ ἀνώτερον τριτάξιον ἐλληνικόν, μὲ 44 μαθητὰς, διδασκόμενους Λουκιανόν, Ξενοφῶντα, Ἰσοκράτην καὶ Πλούταρχον.

Τὸ 1884 ὁ Καλέμης δίδει περίπου τὰς αὐτὰς εἰδήσεις: ἡ κομόπολις εἶχε 400 οἰκογενείας καὶ σχολεῖα 4: 1ον) τῶν ἀγοριῶν, κτισθὲν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἀκμάσαν ἄλλοτε· εἶχε μαθητὰς 170, ὧν οἱ 50 ἐδιδάσκοντο καὶ γαλλικά· οἱ λοιποὶ ἐφοίτων εἰς τὸ δημοτικόν· ἡ σχολὴ εἶχε 3 διδασκάλους. 2ον) τὸ Ἑλισαβέτειον παρθεναγωγεῖον, κτισθὲν δαπάνῃ τῆς Ἑλισάβετ Βαλτατζῆ· εἶχεν 90 κορίτσια ὑπὸ δύο διδασκάλισσας· 3ον) δύο νηπιαγωγεῖα, τὸ ἓν κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Γεωργ. Ζαρίφη τὸ 1879, μὲ ὑπὲρ τὰ 160 νήπια καὶ 2 νηπιαγωγούς.

Ἐκ τῶν σχολῶν αὐτῶν τὸ ἀρρεναγωγεῖον καὶ τὸ ἐν τῶν νηπιαγωγείων συνετηροῦντο ἀπὸ ἐνοίκια τῶν κοινοτικῶν κτημάτων καὶ 180 λ.Τ. ἔκ

1) Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ., Κίλεως Περιοδ. τόμ. ΙΒ', Ἐκθεσις τῆς Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἐν Κίλει καὶ τοῖς περιχώροις σχολείων, εἰσηγ. Θ. Σαλτέλη, σ. 134 καὶ τόμ. ΙΓ' σελ. 58.

δωρεᾶς τοῦ πλείστα σχολεῖα συντηρήσαντος Γεωργ. Ζαρίφη ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἢ τῆς συζύγου του Ἑλένης. Τὸ παρθεναγωγεῖον, ἀπὸ τὸ λαχεῖον τῶν χειροτεχνημάτων τῶν μαθητῶν του, ἐποπτευόμενον ἀπὸ τὰς δεσποίνας τῆς περιοχῆς. Ἡ ὀλικὴ δαπάνη τῶν σχολείων ἦτο λ. Τ. 400.

Ὡς σχολεῖον τῆς κωμοπόλεως πρέπει νὰ λογισθῇ καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον τῆς συνοικίας αὐτοῦ Κιρὲτς μπουργνοῦ, ὅπου ἐλειτουργοῦν ἀσβεστοουργεῖα. Αὐτὸ ἐκτείνεται εἰς τὰς Β. χλοερὰς κλιτύας χαμηλῶν λόφων, κάτω ἀπὸ πλατάνια δροσερώτατα, ὅπου ἀναβρῦει πηγὴ διαυγεστάτη ἀποτελεῖ τέρμα τοῦ ὀραιότερου περιπάτου τῶν Θεραπειῶν, ποῦ ἐτιμοῦσε, μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ περικαλλὴς καὶ λογία κόρη τοῦ φαναριώτου πρίγκηπος Κων. Χαντζερῆ, ἡ Εὐφροσύνη¹⁾.

Ἀπὸ τοῦ Κιρὲτς μπουργνοῦ ἀνοίγει πλέον ἡ θέα πρὸς τὸν Πόντον διὸ τὸ πάλαι ὀνομάζετο Κλεῖθρα ἢ Κλεῖδες Πόντον, ὀνομασία παραφθαρθεῖσα κατὰ Γύλλιον, εἰς Διὰ λυθρα ἢ Διὰ λυτρα. Οἱ 110 κάτοικοι του ἐξεδιώχθησαν τὸ 1914—15 δεινοπαθήσαντες κατὰ τὸν πόλεμον.

Διδάσκαλοι Θεραπειῶν.—Ἀπὸ τοῦ Κιρὲτς μπουργνοῦ εἰς τὴν κοινότητα Θεραπειῶν εἶναι γνωστοὶ οἱ ἑξῆς. Πρὸ τοῦ 1772 καὶ μέχρι 1802 εἰς τὸ ν. οἶνον σχολεῖον διάφοροι ἐπαινοῦνται κατὰ τὴν τότε ἐπιβεβλημένην συντήρειαν.

Ἀπὸ τοῦ 1802 ἕως 1804 μέχρι 1812 ἢ 1815, ὁ Θεραπειανὸς Γεώργιος Στεφάνου²⁾, διηύθυνε τὴν Μουρούζου Ἑλληνικὴν σχολὴν.

Τὸ 1812—1821 ὁ βυζάντιος Ἀλέξανδρος Γ. Ραδινός³⁾.

1) Ἡ Εὐφροσύνη Κ. Χαντζερῆ, τῆς ὁποίας ποιήματα ἐδημοσίευσεν ὁ ἐλλ. Τύπος τῆς ἐποχῆς τῆς, εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνίς συντάκτρια λεξικοῦ ἄρθρα τῆς ἐδημοσίευσεν τὸ λεξικὸν «Κιβωτός» ποῦ ἤρχισεν ὑπὸ τὸν ἐκ Πόρου μητροπολίτην Κυζίκου Ἰωακείμ τὸ 1805 καὶ ἐσυνεχίσθη τὸ 1806 ὑπὸ τὸν Δ. Μουρούζην, χωρὶς νὰ τελειώσῃ. Κατὰ Μάιον 1819 ἡ Εὐφροσύνη ἐσυντρόφειε τὸν ἐρημίτην πατέρα τῆς εἰς τὴν νῆσον Ἀντιγόνην. (Le viconte de Marcellus, Souvenir d' Orient, Bruxelles, 1840, τόμ. I, 100.

2) Ὁ Γ. Στεφάνου Σεπτ. 1817 παρέμεινε διδάσκων ἐν Ἰασιῶ, ὅπου ἐδίδασκε καὶ κατὰ Μάρτιον 1818. Ἀπὸ 1823 . . . εἰς Ὀδησσόν. Ἀναγράφεται καὶ ἀπλῶς ὡς Γεώργιος ὁ Θεραπειανός. (Παίδ. Τουρκοκρ. Α' τόμ. σ. 18 ὑποσημειώσεις I. καὶ αὐτόθι σ. 33). Γ. Στεφάνου ὁ εἶτα ἐν Ρωσίᾳ διδάξας τῷ 1817 (:). Ἦτο μαθητὴς τοῦ Νικολάου Κριτίου. Ἐδίδαξε καὶ εἰς Σηλύβριαν.

3) Ὁ Ἀλ. Ραδινός, μαθητὴς τοῦ Γ. Στεφάνου, 1821—23 ἐδίδαξεν ἐν Ὀδησσῶ μετὰ τὸν Ἀπρίλ. 1827 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια διδάσκαλος καὶ ἐπιμελητὴς τῶν σπουδαστῶν ἑλληνοπαίδων εἰς τὴν Γενεύην, εἶτα ἐν Μονάχῳ. Παίδ. Τουρκοκρ. τ. Α' 1936, σ. CXXXVI καὶ σ. 34. Ὁ Ραδινός ἐπιστρέψας ἐκ Γενεύης, διετέλεσε πρῶτος γυμνασιάρχης τῶν Πατρῶν 1837—44 (αὐτ. σ. 345), μετέφρασε δὲ τὸν Ἡρόδοτον εἰς τὴν ὀμιλουμένην.

Ἀπὸ . . . — 1821 Μάρτιον, ὁ Ζαχαρίας ἢ Παπαζαχαρίας Αἰνιάν, φιλικός¹⁾).

Τὸ 1821—1828 ἡ σχολὴ ἐσχόλασε διὰ τὰ γεγονότα.

Τὸ 1828—1833 διδάσκει μαθητῆς τῆς Μεσολογγιάδος Σχολῆς.

Πρὸ τοῦ 1833— . . . ὁ Δημήτριος Παρησιάδης²⁾ ὥς αὐτός;

Τὸ 1875—1880, σχολάρχης ὁ Χριστόφορος Σαμαρσιδῆς³⁾, ὁ ὁποῖος εὗρε τὴν σχολὴν εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, τὴν ἀναδιωργάνωσε βελτιώσας τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς κοινότητος.

Ἐπὶ πενταετίαν, 1910—1915, τὸ παρθεναγωγεῖον διηύθυνεν ἡ ἀρίστη Ζαππὶς καὶ ἀγωνίστρια Φραγκίσκη Ἀπέργη.

Ἡ κομόπολις παραμένει ἤδη ὡς ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Δέρκων. Ὅσοι θεραπευῶτες κατέφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθησαν μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους Μπουγιουκτεριανοὺς εἰς τὴν κοινότητα Ν. Βόσπορος, παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἰμβροχώριον

16.—Ἰμβροχώριον καὶ Ἰμπεροχώριον, ἀνατολικῶς τοῦ Ἀγιασματιᾶ, κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς παραποτάμων τοῦ ποταμίσκου Ἀλημπέσσου (Κέδραϊς).

Τὸ χωρίον φαίνεται νὰ ἐκτίσθη, ἢ νὰ ἀνῆκεν εἰς σταυλάρχην τῶν ἀνακτόρων⁴⁾ πιθανὸν εἰς τὸν Κορυσσαῖον μαχητὴν Ἡλιάς βέην, ὁ ὁποῖος κυριεύσας κατὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κίττας ἐξ ἐφόδου ἐπὶ τῶν τειχῶν τὴν πύλιν τῆς Σηλυβρίας, ἔλαβεν «ὡς αἰτοίβην παρὰ τοῦ Πορθητοῦ τὰ παμ-» μέγιστα κτίρια τῆς ἐπιφανοῦς μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου «ἐν Ὑψωμαθείς. Αὐτὸς ἀργότερον ἔγινεν ἰμβροχόρι, ἥτοι ἀρχισταν-

1) Ζαχ. ἢ Παπαζαχαρίας Αἰνιάν, ἐκ Μανρίλου Φθιώτιδος, ἢ Ἀναγνωστόπουλος, «πεπαιδευμένος, δεδοκιμασμένος, χρηστοθήτης καὶ ἐπιμελητής» κατὰ τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Δ', κατόκει εἰς Θεραπειὰ καὶ πρὸ τοῦ 1817, ὡς διδάσκαλος τῆς οἰκογενείας Μουρούζη, μέχρι τοῦ Πάσχα 1821, ὅποτε ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποφυλακισθεὶς ἐξεποτίσθη εἰς Κίον, ὅπου ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος ἐδίδαξε, καὶ τὸ 1827 ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα (Τ. Κανδηλώρος καὶ Λεξ. Ἐλευθερ.). Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Ζαχ. Αἰνιάν ὑπῆρξε «διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τοῦ Γένους» (Ἐφ. Ἑστία, 2[2]1938, αὐτοβιογραφία Αἰνιάνος) δὲν ἐπιβεβαιοῦται εἰς τοὺς γνωστοὺς πίνακας τῶν σχολαρχῶν τῆς Σχολῆς.

2) Τ. ρ. Εὐάγγ. Παιδ. Τουρκ., τόμ. Α', σ. CXXXVI.—Ὡς εὐθυρρήμων Παρησιάδης ὑπέγραψεν ὁ Κ. Κόντος εἰς τὴν περιόδ. «Σωκράτης» 1874.

3) Ὁ Χρ. Σαμαρσιδῆς ἔγραψε «περὶ διδακτικῆς μεθόδου τῆς μητρικῆς γλώσσης» 1878 καὶ διαλέξεις ἔκαμε «περὶ παιδαγωγίας» καὶ «ἀθανασίας ψυχῆς» 1880 εἰς τὸν Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Κίλεως. Ἐξέδωκε Ζωολογίαν εἰς 16ον, μετὰ πινάκων, Κίλει 1881.